

забезпечення у нас накопичено достатньо газу в підземних сховищах, відремонтована за проектними стандартами газотранспортна система. За транзит Україна отримала кошти майже по квітень 2010 року. Іншими словами, якщо ми не зможемо сплачувати за імпорту газу для внутрішніх цілей, то всі вище перелічені обставини дозволяють і зобов'язують нас до зазначеного терміну виконувати функції постачання газу українському споживачеві та його транзит через територію нашої держави. Отже, об'єктивних причин для ризиків на території України немає.

Водночас слід зазначити, що на українському газовому ринку є проблеми здебільшого організаційного та фінансового характеру. У 2000 р. так само було складно і державі (практично в стані дефолту), і НАК «Нафтогаз України» (у відсотковому співвідношенні ситуація була не краща, ніж сьогодні). Але протягом року «Нафтогаз» було виведено на прозорий рівень. Займався цією справою Уряд. Потім, у 2001 році українською і російською сторонами було ратифіковано підписану Прем'єр-міністром В. Ющенком у 2000 році Угоду з РФ про співробітництво в газовому секторі, яка є чинною до 2013 року. Цей документ містить пункт, де російська сторона гарантує транзит середньоазійського газу для українських споживачів на тих умовах, на яких Україна транзитуює російський газ для європейських країн. Улітку 2005 р. зазначена Угода була проігнорована Урядом України на чолі з Ю. Тимошенко – до 1 липня 2005 року не було оформлено обов'язковий міжурядовий протокол на 2006 рік. З українського боку навіть не робилося такої спроби, про що свідчать офіційні документи. До 1 вересня (зафіксований в Угоді термін) не вживалося жодних заходів і для того, аби за Угодою України з Туркменіста-

ном, яка була чинна до 2006 року включно, укласти відповідний протокол, де вказати обсяг та ціну на газ.

У липні 2009 р. Європейська Комісія і три міжнародні фінансові інституції після завершення переговорів із українською стороною погодилися надати \$1,7 млрд. прозорих кредитів для того, щоб врятувати ситуацію в НАК «Нафтогаз України». Але за умови, що ми виконаємо запропоновані Урядом України реформи, які здійснені не були. У цей самий період паралельно міжвідомча група у складі представників Мінфіну, Мінпаливенерго, Мінекономіки, НАК «Нафтогаз» розробила конкретний план заходів, які б принаймні наполовину скоротили заборгованість НАК «Нафтогаз України» у 2009 році. Цей план Урядом був проігнорований. Натомість він докладав зусиль, аби втягнути Україну в нові ... російські кредити.

Насамкінець потрібно констатувати загальні речі:

1) незважаючи на активні дії НАКу газовий сектор України за останні два роки не став прозорішим (інколи ми лише за тиждень дізнаємося, у який спосіб проплачені кошти, де вони запозичені й т. ін.);

2) Україна купляє газ переважно за рахунок наповнення запозичених ресурсів. Нині понад \$2 млрд. коштів із \$4,59 млрд., які заплачені російській стороні, НАК «Нафтогаз» був змушений залучити ззовні. Частково ми використовуємо національні резерви, тобто розраховуємося з Росією за газ тими грошми, що зароблені іншими урядами, поколіннями і господарюючими суб'єктами. Віддавати ж накопичені нами борги, та ще й з відсотками, будуть наступні покоління. Але чи запитував хтось в українських громадян, чи хочуть вони жити сьогодні в борг за рахунок наших дітей і онуків? Якби зробили таке опитування, то побачили б, що напевно чи хто погодився на подібні умови.

О. І. Соскін,

директор Інституту трансформації суспільства,
професор Національної академії управління

СТАН ТА ПРИЧИНИ ЗБИТКОВОСТІ ГАЗОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Україна нині переживає період, коли можливе повторення деяких подій газової кризи, що виникла на межі 2008–2009 рр. У цьому процесі є кризові пункти, які можуть спричинити загострення відносин в енергетичній царині між Україною та Росією, а потім перекинутися на Європу.

Наша країна енергетично залежна від Росії. Нам не вистачає власного видобутку газу для покриття внутрішніх потреб, а тому решту його, в обсязі майже 40 млрд. куб. м ми купуємо в Росії. У 2009 р. ціна на газ для України стала ринковою і значно збільшилася. У I кв. 2009 р. ми платили \$360 за 1 тис. кубометрів газу, у II-му кварталі – \$275, у III-му – \$198. Очікувалося, що у IV кв. ціна блакитного палива зменшиться до \$150–180 через зниження ціни на нафту (цей зв'язок є безпосереднім). Але відбулася «помилка» – і ціна за газ у IV кв. становить \$208 за 1 тис. кубів.

Розрахунки НАК «Нафтогаз України» з «Газпромом» за постачання газу в Україну дедалі перетворюються на загрозу не тільки для розвитку економіки нашої країни, а й для існування України як незалежної держави. Кожного місяця ми маємо відшукувати джерела отримання коштів для оплати величезних сум за російський газ.

У січні-лютому 2009 р. Україна розплатилася за рахунок сплати ВАТ «Газпром» авансового платежу щодо транзиту територією України природного газу російського походження для споживачів Європи; у березні – частково за рахунок кредиту ВАТ «Ощадбанк»; у квітні – за рахунок «Газпрому» (транзитні платежі); у травні – частково за рахунок кредиту ВАТ «Ощадбанк»; у червні – за рахунок кредитів ВАТ «Ощадбанк» та «Укргазбанку», а також ОВДП, випущених Мінфіном; у липні – частково за рахунок повернення ПДВ, зборів з ринку за спожитий природний газ та монетизації ОВДП;

у серпні – теж за складною схемою, але не власними коштами; у вересні – за рахунок поворотної допомоги Кабінету Міністрів України, відшкодування ПДВ з Держбюджету за операції з купівлі імпортного природного газу, закачаного в ПСГ, а також кредитних коштів, залучених від вітчизняних комерційних банків «Укресімбанк», «Укргазбанк», «Брокбізнесбанк»; у жовтні – за рахунок *SDR*, які надійшли від МВФ, а питання щодо листопада є відкритим.

На сьогодні (середина листопада) Росія поставила в Україну загалом 18,1 млрд. куб. м газу. За контрактом ця цифра у 2009 році, як зазначалося вище, мала становити 40 млрд. куб. м, але була зменшена на 20% – до 32 млрд. кубометрів. Отже, за останніх два місяці року ми мусимо або вибрати та оплатити решту газу, або сплатити штрафні санкції на недобір газу, або домовитися про зниження річної квоти поставок. Існує інформація, що Росія погодиться знизити нашу квоту до 25 млрд. м куб. газу на рік. Але якщо таке і станеться, то потрібно взяти до уваги, що Москва ніколи не піде нам на поступки без висунення зустрічних умов чи вимог.

Хотілося б подивитися на обличчя тих людей, хто розробляв формулу ціни газу та складав контракт, за яким ми повинні купити в листопаді-грудні 14 млрд. куб. м газу за ціною \$208, а не \$150–180. Для того щоб викупити газ, потрібно \$2,910 млрд., але Кабмін сьогодні таких коштів не має. Тому в шаленому темпі йде їх пошук.

Один із варіантів, який розглядається, – отримати кошти від російського інвестиційного фонду «Трійка Діалог» під урядові гарантії України. Представники цієї компанії приїжджали в Україну, велися відповідні переговори. Але, як відомо, фонд «Трійка Діалог», очолюваний паном Варданяном, є не дуже успішною структурою і має певні фінансові труднощі. Тому проблематично, що вона зможе зібрати для нас кошти інвесторів, і навіть, якщо ми отримаємо гроші, то як їх віддаватимемо і під які відсотки? Подібні «оборудки», на наш погляд, є непрозорими.

Другий варіант, що розглядається, – продати кілька збиткових банків, у яких введено тимчасові адміністрації, за гроші, що мають мусульманське походження. Будемо сподіватися, що цього не трапиться, хоч переговори ведуться з Іраном та іншими країнами.

Третій можливий варіант – використання коштів четвертого траншу МВФ, якщо він надійде в Україну в листопаді ц.р. Але, як виглядає сьогодні, МВФ не має наміру надавати нам останній транш кредиту до виборів Президента. Тому сподіватися на цей ресурс марно.

Четвертий варіант – конвертувати спеціальні права запозичення (*SDR*), які надійшли на рахунки НБУ. Ми знаємо, що Україна використала у жовтні на оплату газу \$500 млн. з тих коштів, які нам надійшли від Міжнародного валютного фонду в розмірі *SDR* 1,309 млрд. (близько \$2,09 млрд.) фактично як дивіденди від участі у Фонді. (Виникає питання: а де ж поділися 1,3–1,5 млрд. грн., які «Нафтогаз України» зібрав зі споживачів газу в жовтні 2009 року? Ці кошти, як зазначають деякі експерти, були вилучені в НАКу й пішли, наприклад, на цілі поповнення держбюджету, але це недоведений факт.) Сьогодні знову планується взяти *SDR* 400–500 млн., конвертувати їх у долари й розрахуватися з Росією за газ, отриманий у листопаді. Але хто дав право Уряду використовувати *SDR* для розрахунку за газ? Це ж гроші не «Нафтогазу» і не Уряду, а українського народу, які були отримані від МВФ для іншої мети. До того ж, за

роз'ясненням Міжнародного валютного фонду, кошти від конвертації *SDR* необхідно розглядати як іноземні зобов'язання і відображати їх як позицію валового зовнішнього боргу.

Уряд України наразі не має коштів не тільки для оплати газу, який постачається з Росії, а й для погашення внутрішніх та зовнішніх боргів НАК «Нафтогаз України», який фактично є банкрутом. Загальна сума його зовнішнього боргу (перед нерезидентами «*Standard Bank London Limited*», «*Standard Bank PLC*», «*Depfa Investment Bank Limited*», «*Credit Suisse International*», а також колишня заборгованість перед «*Deutsche Bank AG*», переуступлена на користь «*Linton Capital Ltd*» та «*Parbeck Capital Ltd*») становить 13 млрд. грн., або близько \$1,6 млрд., які потрібно або віддати, або розмістити нові єврооблігації на міжнародних фондових біржах (наприклад Дублінській).

Як відомо, до 30 вересня 2009 р. НАК «Нафтогаз України» мав сплатити \$500 млн. «*Standard Bank London Limited*» у рамках виконання умов за кредитним договором від 24.09.2004 р. Нагадаємо, що відповідно до договору, «*Standard Bank London Limited*» випустив облігації (євробонди) на суму кредиту із середньою відсотковою ставкою 8,125% та кінцевою датою проведення розрахунків 30.09.2009 р. Повідомлялося, що цей борг був реструктуризований. Але розмови про те, що питання врегульовано остаточно, не відповідає дійсності, бо не було офіційної, законної, юридично затвердженої процедури. Тому від 30 вересня НАК «Нафтогаз» перебуває у стані технічного дефолту.

Заборгованість НАК «Нафтогаз України» перед банками – резидентами України (БАТ «Ощадбанк», ЗАТ «Промінвестбанк», ЗАТ «Альфа-Банк», БАТ «Укресімбанк») становить 25 млрд. грн. Найбільшим кредитором НАКу є «Ощадбанк», якому потрібно повернути 22 млрд. грн.

До кінця 2009 р. НАК «Нафтогаз України» необхідно виплатити близько 22 млрд. грн., з яких 18,7 млрд. грн. – кредити державним банкам, 3,9 млрд. грн. (або \$500 млн.) – погашення єврооблігацій.

Нині опрацьовується сценарій, за яким НАК «Нафтогаз» може взяти багатомільярдний кредит під гарантії українського Уряду в російського «Газпромбанку», який контролюється російським керівництвом. Зрозуміло, що повернути цей кредит українська сторона буде не спроможна.

Існують припущення, що очільник українського Уряду Ю. Тимошенко готова продати частину нашої газотранспортної системи російським бізнес-структурам, щоб отримати кошти для виплати боргів.

Отже, ситуація в газовому секторі України, як і в економіці в цілому, є вкрай критичною. Міжнародні джерела отримання коштів для вирішення нагальних (не кажучи вже про стратегічні) проблем соціально-економічного розвитку країни вичерпано. Немає грошових ресурсів і всередині країни, оскільки Урядом не проведено кардинальних реформ, які заклали б стимули економічного зростання та дали змогу отримувати доходи в постійному режимі, щоб спрямовувати їх, з одного боку, на розвиток, а з другого – на обслуговування боргових зобов'язань. Варто також, на нашу думку, дослухатися оцінок експертів, які пропонують відкрито визнати, що газовий контракт із Росією не відповідає національним інтересам України, та анулювати його.

Коментар О. Соскіна

щодо підписання додатку до Контракту між НАК «Нафтогаз України» і ВАТ «Газпром»

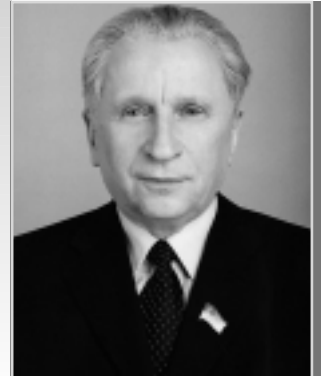
У листопаді 2009 р. був підписаний додаток до Контракту між НАК «Нафтогаз України» і ВАТ «Газпром» від 19 січня 2009 року щодо купівлі-продажу природного газу в 2009–2019 роках. У додатку зазначається, що «Газпром» не застосовуватиме штрафних санкцій за недобір українською стороною газу в 2009 році. Така домовленість, хоч і знімає напруження, що виникло з приводу поставок російського газу в Україну, але є лише поточним вирішенням проблеми. Про це свідчить принаймні той факт, що обсяги газу, які ми закуповуємо в Росії, зменшено лише на 2009-й та 2010 рр.

Цим додатком, який діятиме протягом двох років, передбачено, що в листопаді-грудні 2009 р. Україна має купити в Росії 7,7 млрд. куб. м газу за ціною \$208, тобто на загальну суму \$1,6 млрд. За ці два місяці наш Уряд по-

винен вишукати кошти і розрахуватися за отриманий газ. У I кв. 2010 р. його вартість становитиме \$308 за 1 тис. кубометрів. У 2010 році, згідно з домовленостями, транзитна ставка за транспортування російського газу українською територією буде збільшена до \$2,77 за 1 тис. кубометрів на 100 км, а у 2009 р. вона становила \$1,9, що є дуже мізерною ціною. Транзитна ставка повинна дорівнювати щонайменше \$5 за 1 тис. кубів на 100 км. Нині Україна зазнає колосальних збитків через те, що Росія заплатила нам авансом за транзит свого газу до Європи \$1 млрд. по квітень 2010 р. за ціною 2009 року.

У листопаді 2009 р. здійснено розміщення єврооблігацій НАК «Нафтогаз» на Дублінській біржі на суму \$1,6 млрд. строком на п'ять років, але невідомо під який річний відсоток та з яким дисконтом. Гарантом позики виступив Уряд України. Таким чином під економіку нашої країни закладена «бомба», яка вибухне після виборів Президента України.

І. В. Діак,
головний радник Голови правління НАК «Нафтогаз України»,
член Київського міжнародного енергоклубу

СИТУАЦІЯ В НАК «НАФТОГАЗ УКРАЇНИ» СКЛАДНА, АЛЕ НЕ КРИТИЧНА

Ситуація в НАК «Нафтогаз України» не є настільки критичною, як її іноді змальовують експерти та ЗМІ. Сьогодні в усіх бідах, що спіткали нашу країну, чомусь звинувачують НАК «Нафтогаз України», називаючи цю компанію збанкрутою і неплатоспроможною. На початку кожного місяця російський прем'єр-міністр виступає із заявою, що Україна не зможе розрахуватися за спожитий газ. Однак ніхто не наголошує, що загальний борг перед цієї компанією за спожитий газ за минулі роки становить 10,7 млрд. грн., у тому числі заборгованість за газ у 2009 р. – 6,3 млрд. грн.; заборгованість теплоенергетиків тільки у 2009 році – 4,7 млрд. грн. «Київ-енерго» має борг перед НАКом у сумі 1,137 млрд. грн., у тому числі за спожитий у 2009 р. газ – 1,086 млрд. грн. Підприємства промислового комплексу за 2009 р. заборгували 642,8 млн. грн. Тож, на мій погляд, наразі треба ставити питання не про банкрутство НАК «Нафтогаз України», а про банкрутство тих, хто не розраховується за газ, і тих, хто його краде. По іншому це назвати не можна. Якби всі вчасно сплачували кошти за спожитий газ, то такої скрутної ситуації у країні, яку ми нині спостерігаємо, не було б.

Найбільш актуальним і непростим є питання щодо ціни за газ. Формула її визначення є досить складною, оскільки ціна за газ залежить від ціни за нафту. Окрім того, зміна ціни за газ під впливом цього фактора відбувається не точно день у день, а з поступовим відставанням на 6 чи 9 місяців (що відзначається в умовах підписаного контракту).

НАК «Нафтогаз України» здійснює розрахунки за газ, який постачається з Росії, і повністю забезпечує нашу країну, населення та промисловість блакитним пали-

вом. А щоб не повторилися випадки, які були у 2006-му і на початку 2009 року, ми закачали більш як 26 млрд. куб. м газу в підземні сховища газу (ПСГ) на загальну суму \$5 млрд. І цей газ є товаром, на придбання якого НАК «Нафтогаз» брав відповідні кредити. Одна частина запозичених коштів матеріалізована у вигляді газу і сьогодні знаходиться в підземних сховищах, а друга – понад \$1 млрд. – була спрямована на щомісячну оплату за газ. Якби рішення про формування резерву газу не було прийнято, то НАК «Нафтогаз» мав би позитивне сальдо.

Але сьогодні для нас найскладнішими є дві проблеми: по-перше, з початком опалювального сезону почнеться відбір газу із підземних сховищ, а по-друге, доведеться повертати гроші, які вкладені в той газ, який ми закачали в ПСГ.

У зв'язку з цим постає питання: яким чином НАК «Нафтогаз» може розплатитися із кредиторами, якщо організації не платять за спожитий газ і не несуть за це ніякої відповідальності? Уряд повинен виробити систему заходів, аби змусити людей, промисловість та комунальників розрахуватися за газ. У такому разі ми зможемо виручити \$5 млрд. за спожитий за два місяці 2009-го й три місяці 2010-го року газ, і не матимемо жодних боргів.

Слід нагадати, що в 1997 р. Україна закачала в підземні сховища 10 млрд. куб. м газу, який мав статус державного резерву. В тій ситуації лише частина відповідальності покладалася на НАК «Нафтогаз», а частина – лягала на державу. Але так сталося, що в нашій країні змінювалися уряди, і газ був спожитий без оплати за нього. У 2009 р. був зареєстрований у Верховній Раді проект закону про створення Стабілізаційного фонду на декілька мільярдів гривень, відповідно до якого держа-